

Προετοιμασία για τό μυστήριο τοῦ γάμου καί τή δημιουργία μιᾶς χριστιανικῆς οἰκογένειας

Εἰσήγηση στήν τακτική Σύγκληση τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατά τήν συνεδρία αὐτῆς τῆς 5^{ης} Ὀκτωβρίου 2011

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Ἱερώνυμε, Πρόεδρε τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας,
Σεβασμιώτατοι Ἅγιοι ἀδελφοί Ἀρχιερεῖς, οἱ συγκροτοῦντες τό Σεπτόν Σῶμα τῆς Ἱεραρχίας.

Εὐρισκόμενος στό ἱερό τοῦτο βῆμα ἐκφράζω εὐχαριστίας πρὸς Ἐσᾶς Μακαριώτατε καί τούς Σεβασμιωτάτους Ἀρχιερεῖς τῆς προλαβούσης Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, διότι μέ ἐτιμήσατε ἀναθέτοντάς μου τήν παροῦσα εἰσήγηση πού ἔχει ὡς θέμα τῆς: «Προετοιμασία για τό μυστήριο τοῦ γάμου καί τή δημιουργία μιᾶς χριστιανικῆς οἰκογένειας».

Α'

Ἔνα περιστατικό πού καταγράφεται στήν Ἱστορία τοῦ Βυζαντίου ἔρχεται, νομίζω, νά μᾶς βοηθήσει στόν διάλογο πού μποροῦμε νά κάνουμε σχετικά μέ τίς προϋποθέσεις καί τίς προοπτικές για μιά ποιμαντική προετοιμασία τοῦ γάμου.

Τό 830 μ. Χ. ἡ σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαήλ τοῦ Β' Εὐφροσύνη προτρέπει τόν προγονό τῆς καί μελλοντικό διάδοχο τοῦ θρόνου Θεόφιλο νά ἐπιλέξει σύζυγο μέ ἕνα πρωτόφαντο καί συνάμα πρωτότυπο τρόπο. Προκειμένου νά προκριθεῖ ἡ καλύτερη συγκέντρωσε στό παλάτι τῆς Κωνσταντινούπολης τίς πιά ὁμορφες ἀρχοντοπούλες τῆς αὐτοκρατορίας καί ἔδωσε ἕνα χρυσό μῆλο στό Θεόφιλο για νά τό προσφέρει σέ ἐκείνη πού θά ἐπέλεγε ὁ ἴδιος νά γίνει γυναίκα του καί μελλοντικά βασίλισσα.

Ἀνάμεσα στίς κοπέλες βρισκόταν καί ἡ ἀρχόντισσα Κασσιανή, ἡ ὁποία ἀπέσπασε ἀπό τήν ἀρχή τόσο τήν προσοχή ὅσο καί τόν θαυμασμό τοῦ Θεόφιλου. Ὁ Θεόφιλος ὅμως ἐμφορούμενος ἀπό τήν γνωστή ἀνδρική ἔπαρση¹ τήν πλησιάζει καί γεμάτος κομπορημοσύνη για τήν ὑπεροχή του

¹ Ὁ ἀνταγωνισμός ἀνάμεσα στόν ἄνδρα καί τή γυναίκα ἐπισημαίνεται τόσο στή ραββινική παράδοση, ὅσο καί στήν ἀρχαία ἑλληνική φιλοσοφική σκέψη. Εἶναι χαρακτηριστική ἡ πρωϊνή προσευχή τοῦ Ἰουδαίου πού εὐχαριστοῦσε τόν Θεό, γιατί δέν τόν ἔκανε ἔθνικό, δούλο ἢ γυναίκα (Καραβιδοπούλου Ἰω., Ἀποστόλου Παύλου ἐπιστολές πρὸς Ἐφεσίους, Φιλιππησίους, Κολασσαεῖς καί Φιλήμονα, Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1981, σσ. 204-205). Ἐξ ἴσου χαρακτηριστικά εἶναι καί τά ὅσα ἀναφέρουν για παράδειγμα ὁ Ἀριστοτέλης Πολιτικά Α'5, 1254β, 14-15: «ἔτι δέ τό ἄρρεν πρὸς τό θῆλυ φύσει τό μὲν κρείττον, τό δέ

τῆς ἀπευθύνει ὑπό τύπον ἀστεϊσμοῦ τὴν φράση: «ὡς ἄρα ἐκ γυναικός ἐρρῦν τὰ φαῦλα». Ἡ Κασσιανὴ ριψοκινδυνεύει τὴν πιθανὴν ἐπιλογὴν τῆς ὡς συζύγου τοῦ Θεοφίλου καὶ αὐριανῆς βασιλίσσας ἀπαντώντας αὐτὸ πού ἡ γυναικεῖα φύση τῆς ἐνισχυμένη ἀπὸ τὴν βαθεῖαν θεολογικὴν παιδείαν πού διέθετε τὴν προέτρεψε: «ἀλλὰ καὶ διὰ γυναικός πηγάζει τὰ κρείττω».

Ἡ στιχομυθία αὐτὴ ἀνάμεσα στό Θεόφιλο καὶ στήν Κασσιανή, πού μᾶς διασώθηκε, ἀποκαλύπτει μερικὲς πολὺ ἐνδιαφέρουσες ἀλήθειες σχετικὰ μέ τίς σχέσεις τῶν δύο φύλων καὶ τὴν θέσιν τοῦ γάμου στή ζωὴ τους. Ὁ Θεόφιλος ἀντιλαμβάνεται τὴν σχέσιν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀνταγωνιστικὰ μέσα ἀπὸ τὴν προοπτικὴν ἑνὸς πληγωμένου δημιουργήματος πού ἀπέτυχε καὶ ἔχασε τὴν παραδείσια εὐτυχία ἐξ αἰτίας τῆς γυναικῶν Εὐας. Θέλει νὰ κατακτήσῃ καὶ νὰ καθυποτάξῃ – κλασσικὴ ἀνδρική στάση μετὰ τὴν πτώση – τὴν Κασσιανήν, προσεγγίζοντάς τὴν κτητικὰ².

Ἀντίθετα ἡ ποιήτρια Κασσιανὴ θεωρεῖ τὴν σχέσιν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συμφιλίωτικὰ. Δὲν βλέπει τὸν ἄντρα Θεόφιλο ἀνταγωνιστικὰ. Συνέχεται ἀπὸ τὴν ἱερότητα τοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς, πού ἡ γυναικεῖα φύση τῆς γνωρίζει ὡς σπορά καὶ γέννηση, καὶ μέ τὴν ἀπάντησίν τῆς προσπαθεῖ νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν Θεόφιλο σὲ μιὰ διαφορετικὴν στάσιν ζωῆς. Γιὰ τὴν Κασσιανὴν σύμβολο τῆς γυναικῶν εἶναι ἡ νέα Εὐα, αὐτὴ τῆς ἀνόρθωσης, ἡ Παναγία³. Ἡ στάση τῆς αὐτῆς κάνει τὸν Θεόφιλο νὰ τὴν προσπεράσῃ μέ τὸν ἐγωϊσμόν του πληγωμένο καὶ νὰ προσφέρει τὸ μῆλον στήν Θεοδώρα, ἡ ὁποία ἐγκλωβίσθηκε στήν προοπτικὴν τῆς πρώτης Εὐας καὶ ἀφήνεται νὰ κατακτηθεῖ. Μετὰ τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς ἡ Κασσιανὴ ἐπέλεξε τὸν μοναχικὸν βίον καὶ μέ τὴν προσωπικὴν τῆς ἀσκήσιν ὁδηγεῖται στήν ἀγιότητα. Πάντως καὶ ὁ γάμος δὲν ἐμπόδισε τὴν Θεοδώραν νὰ ἀγιάσῃ!

Τὸ ἱστορικὸν αὐτὸ γεγονός θέτει μπροστά μας ἐρωτήματα πού περιμένουν μιὰ ποιμαντικὴν ἀντιμετώπισιν. Οἱ μελλοντοῦντες πού προσέρχονται στό Ναὸν γιὰ νὰ βγάλουν τίς ἄδειας τοῦ γάμου ἀπὸ ποιῆς ἀντιλήψεις ἐμφοροῦνται; Μήπως ὁ ἄντρας ταυτίζεται μέ τὸν Θεόφιλον πού ἔτσι γίνεται σύμβολο ἐκείνων πού ἐπικεντρώνουν τὸ ἐνδιαφέρον τους στήν γυναικὴ τῆς πτώσεως ἀγνοώντας τὴν γυναῖκα τῆς καινῆς κτίσεως; Μήπως ἡ γυναῖκα ἀρέσκειται νὰ προβάλλῃ τὴν θηλυκότητά της καὶ καθιστᾷ τὸν

χειρὸν καὶ τὸ μὲν ἄρχον, τὸ δὲ ἀρχόμενον» καὶ ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, ὁ ὁποῖος θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸν τυχερόν γιὰ τρία πράγματα: «πρῶτον ὅτι ἐγένετο ἄνθρωπος καὶ ὄχι θηρίον, ἔπειτα ἄνδρας καὶ ὄχι γυναῖκα καὶ τρίτον Ἕλληνας καὶ ὄχι βάρβαρος» στό Diels H. Kranz W., *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Dublin-Zurich, σ. 72, 28. Πρβλ καὶ Ἰωαννίδην Θ., *Γάμος καὶ παρθενία ἐν Χριστῷ*, Ἀρμός, Ἀθήνα 1998, σσ. 32-33 καὶ Ἀδαμτζίλογλου Εὐαν., «Οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θήλυ», *University Studio Press*, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 33

² Πρβλ. Γεν. 5, 16: «καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ ἀποστρόφῃ σου καὶ αὐτὸς σου κυριεύσει».

³ Πρβλ. Ἱεροθέου (Βλάχου, Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου), *Ὅσοι πιστοί, Κείμενα Ὁρθόδοξης Παράδοξης ἢ Παραδεδομένης Πίστεως*, Ἱερά Μονὴ Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας), Λεβάδεια, 1996, σ. 124: «Ἡ ἀποκατάστασις τῆς γυναικεῖας φύσεως ἐγένετο μέ τὴν ἐνανθρώπισιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν γέννησίν Του ἀπὸ τὴν Πανάχραντον Μαρίαν, τὴν ὁποία περιέμεναν ὅλοι οἱ αἰῶνες».

έαυτό της αντικείμενο κτητικότητας και καθυποταγής από τόν μέλλοντα σύζυγό της ανταποκρινόμενη στό άντρικό παιχνίδι τής εξουσίας και του έγωϊσμοῦ⁴;

Καί ἔτσι θέτουμε τόν πρώτο θεμέλιο λίθο γιά τή συζήτηση μας στήν προετοιμασία του γάμου ἀναφερόμενοι σέ αὐτόν ὡς **μυστήριο**. Στό πέμπτο κεφάλαιο τής ἐπιστολῆς του Ἀποστόλου Παύλου στούς Ἐφεσίους ἀνακαλύπτουμε τήν ξεχωριστή ἔννοια του χριστιανικοῦ γάμου πού χωρίς νά ὑποτάσσεται στήν ἰουδαϊκή χρησιμοθηρία τής ἐπιγάμβρευσης ἢ στήν αὐστηρή προσήλωση στό γράμμα τῶν νόμων του ρωμαϊκοῦ κράτους συνίσταται στή δυνατότητα ἢ ὁποία προσφέρεται, ἀλλά καί στήν ὑπευθυνότητα πού ἀναμένεται ἀπό τούς δύο συζύγους, ἄνδρα καί γυναίκα, νά μεταποιήσουν τή γαμική συμφωνία ἢ τό γαμικό συμβόλαιο σέ πραγματικότητα τής Βασιλείας του Θεοῦ⁵.

Ὁ ἄνδρας, ὡς φυσική ὄντοτητα, ἐνώνεται στό γάμο μέ τή διαφορετική βιολογικά ὄντοτητα τής γυναίκας του «εἰς σάρκα μίαν»⁶, γίνονται μιά ὕπαρξη, ἀκριβῶς ὅπως ὁ Υἱός του Θεοῦ μέ τή σάρκωσή Του παύει νά εἶναι μόνο ὁ ἑαυτός Του, δηλαδή μόνον Θεός, καί γίνεται ἐπίσης καί ἄνθρωπος, δηλαδή Θεάνθρωπος, ἔτσι ὥστε ἡ σύναξη του λαοῦ Του νά μπορεῖ νά ἀποτελέσει τό σῶμα Του.

Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού τόσο συχνά σέ διηγήσεις του Εὐαγγελίου παρομοιάζεται ἡ Βασιλεία του Θεοῦ μέ γαμήλιο πανηγύρι. Ἐκεῖ βρίσκουν τήν ἐκπλήρωσή τους οἱ ὁράσεις τῶν προφητῶν, πού μιλοῦν γιά τό γάμο του Θεοῦ μέ τόν ἐκλεκτό λαό Του, τόν Ἰσραήλ⁷. Καί αὐτή ἐπίσης εἶναι ἡ αἰτία, πού μόνο ἕνας πραγματικά χριστιανικός γάμος μπορεῖ νά εἶναι ξεχωριστός, ὄχι ὡς συνέπεια ἐφαρμογῆς κάποιου ἰδανικοῦ νόμου ἢ κάποιας ἠθικῆς ἐντολῆς, ἀλλά ἐπειδή εἶναι ἕνα μυστήριο τής Βασιλείας του Θεοῦ, τό ὁποῖο εἰσάγει τόν ἄνθρωπο στήν ἀκατάλυτη καί αἰώνια χαρά καί ἀγάπη⁸.

Λάθη, παρανοήσεις, ἀκόμη καί ἐνσυνείδητη ἐπανάσταση ἐναντία στό θέλημα του Θεοῦ - δηλαδή ἡ ἁμαρτία - εἶναι πιθανά, ἐφόσον ὁ ἄνθρωπος μετέχει στόν παρόντα φθαρτό καί γεμάτο ὀδύνη τρόπο ζωῆς του

⁴ Προβλ καί Καλλιακμάνη Β. (πρωτοπρ.), *Ὁ ἐκκλησιολογικός χαρακτήρας τής ποιμαντικῆς, Λεντίω ζωννύμενοι II*, Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2005, σσ. 151-152.

⁵ Ἐφ. 5, 32: «τό μυστήριο τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγώ δέ λέγω εἰς Χριστόν καί εἰς τήν ἐκκλησίαν»

⁶ Ἐφ. 5, 31

⁷ Παρ. 9, 2-5: «Ἡ σοφία ... ἐσφαξεν τά ἑαυτῆς θύματα / ἐκέρασεν εἰς κρατήρα τόν ἑαυτῆς οἶνον / καί ἠτοιμάσατο τήν ἑαυτῆς τράπεζαν / ἀπέστειλεν τούς ἑαυτῆς δούλους ... λέγουσα / ... ἔλθετε φάγετε τῶν ἐμῶν ἄρτων / καί πίετε οἶνον, ὃν ἐκέρασα ὑμῖν ...» καί Ματθ.22, 1-14, ὅπου καταγράφεται ἡ παραβολή τῶν βασιλικῶν γάμων, Λουκ. 14, 15-24, ὅπου περιγράφεται ἡ παραβολή του μεγάλου Δείπνου, Αποκ. 19, 7-9: «ὅτι ἦλθεν ὁ γάμος του ἄρνιου καί ἡ γυνή αὐτοῦ ἠτοίμασεν ἑαυτήν ... μακάριοι οἱ εἰς τό δεῖπνον του γάμου του ἄρνιου κεκλημένοι» κ. ἄ

⁸ Α' Πετρ. 1, 3-8: «Εὐλογητός ὁ Θεός ... ὁ ἀναγεννήσας ἡμᾶς ... εἰς κληρονομίαν ... τετηρημένην ἐν οὐρανοῖς ... ἐν ᾧ ... ἀγαλλιᾶσθε χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καί δεδοξαμένῳ»

κόσμου τούτου, πού βρίσκεται εκτός του χώρου του Παραδείσου, ό οποίος κάποτε είχε δωρηθεί στον άνθρωπο. Η Εκκλησία αντιλαμβάνεται πλήρως τήν κατάσταση αυτή καί γι' αυτόν τό λόγο τό μυστήριο τής Βασιλείας του Θεού, τό όποιο αποκαλύπτεται στό γάμο, δέν υποβιβάζεται από τήν όρθόδοξη ποιμαντική σέ συλλογή από νομικές διατάξεις καί κανονισμούς. Σύμφωνα μέ αυτή τή θέση κατά τούς πρώτους χριστιανικούς αιώνες στήν πράξη αναγνωριζόταν από τήν Εκκλησία ως κανονικός ένας γάμος πού συναπτόταν σύμφωνα μέ τούς νόμους τής κοσμικής κοινωνίας. Ποτέ δέν έπιχείρησε νά άκυρώσει αυτούς τούς νόμους, ούτε νά ανατρέψει τό κοινωνικό καθεστώς πού τούς νομοθέτησε.⁹

Οί πρώτοι εκκλησιαστικοί συγγραφείς – αυτοί οί ίδιοι πού, κατά τά άλλα, παρέχουν πλήρη αναγνώριση στή νομική έγκυρότητα του πολιτικού γάμου, ό όποιος συνάπτεται σύμφωνα μέ τούς νόμους του κράτους – **βεβαιώνουν** επίσης μέ τόν πλέον κατηγορηματικό τρόπο, ότι ή από κοινού μετοχή των νεονύμφων στήν Ευχαριστία προσδίδει στό γάμο τους τό ιδιαίτερο χριστιανικό του νόημα. Κάθε ζευγάρι χριστιανών πού έπιθυμούσε νά παντρευτεί, ύφίστατο όλες τις τυπικές διατυπώσεις τής έγγραφής του γάμου του στό ληξιαρχείο, πράξη πού προσέδιδε τήν απαραίτητη νομική έγκυρότητα γιά τήν κοσμική κοινωνία. Κατόπιν, μέ τήν από κοινού μετοχή τους στή Θεία Κοινωνία σέ μιά συνηθισμένη Κυριακάτικη Λειτουργία - όπου παρευρισκόταν σέ σύναξη όλη ή χριστιανική κοινότητα τής οποίας ήσαν μέλη - έλάμβαναν τήν εύλογία του επισκόπου¹⁰. Μέ τήν πράξη τους αυτή μετέτρεπαν τό γαμικό πολιτικό τους συμβόλαιο σέ μυστήριο, τό όποιο προσλάμβανε πλέον μιά αιώνια αξία, επειδή ξεπερνούσε τά όρια του γήινου τρόπου ζωής τους, καθώς ήταν καταχωρημένο στις δέλτους τής Βασιλείας των Ουρανών¹¹ καί όχι μόνο σέ κάποιο κοσμικό ληξιαρχείο.

Ο χριστιανικός γάμος, ως μυστήριο πλέον, βρίσκεται σέ αντίθεση μέ τήν πραγματικότητα – πρακτική καί εμπειρική – τής μεταπτωτικής ανθρώπινης φύσης. Στά μάτια των πολλών φαντάζει - όπως άλλωστε καί ή όλη διδασκαλία του Ευαγγελίου - ως ανέφικτη θεωρία, ένα άπραγματοποίητο ιδανικό. Όμως ύπάρχει μιά κρίσιμη καί αποφασιστική

⁹ Πρβλ. Ι. Μέγεντορφ (Πρωτοπρ.), *Ο Όρθόδοξος Γάμος*, μεταφρ. Αθηναγόρου (Αρχιμ. Δικαιάκου, νυν Μητροπολίτου Ιλίου Αχαρνών καί Πετροπόλεως), Ακρίτας, Αθήνα 2004, σσ. 43-50.

¹⁰ Επιστολή Ιγνατίου Αντιοχείας προς τόν Σύμωνα Πολύκαρπο: «Μετά γνώμης του επισκόπου τήν ένωση ποιείσθαι, ίνα ό γάμος ή κατά Κύριον καί μή κατ' έπιθυμίαν»

¹¹ Πρβλ. Έβρ. 12, 23: «εκκλησία πρωτοτόκων έν ουρανοίς άπογεγραμμένων» καί Τερτυλλιανού *Ad uxorem* (Πρός τήν σύζυγον) PL 1, 1415: "Unde sufficiamus ad enarrandum felicitatem ejus matrimonii quod ecclesia conciliat, et confirmat oblatio et obsignat benedictio, angeli renuntiant" («άπό όπου οδηγούμεθα προς τήν διηγηθείσα ευτυχία ενός τέτοιου γάμου, ό όποιος προετοιμάζεται από τήν Εκκλησία, έδραιώνεται από τήν προσφορά των Τιμίων Δώρων – μέ τήν μετοχή δηλαδή στήν Ευχαριστία - , έπισφραγίζεται μέ τήν εύλογία καί καταχωρείται στους ουρανίους καταλόγους από τούς άγγέλους »)

διαφορά ανάμεσα στο «μυστήριο» και στο «ιδανικό». Τό μυστήριο δέν εἶναι μιά φανταστική, καί γι' αὐτό ἀνύπαρκτη, ἀφρημένη ἔννοια. Εἶναι ἕνα ἐμπειρικό γεγονός, στή βίωση τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος δέν πορεύεται μόνος του, ἀλλά ἐνεργεῖ σέ συνεργασία καί κοινωνία μέ τόν Θεό.

Σ' ἕνα μυστήριο, ἡ γήινη ἀνθρώπινη φύση μετέχει στήν εὐλογημένη θεϊκή πραγματικότητα τοῦ Παρακλήτου, χωρίς οὔτε μιά στιγμή νά παύει νά εἶναι πλήρως ἀνθρώπινη. Ὡς ἐκ τούτου τό μυστήριο δέν εἶναι μιά μαγική πράξη, ἡ ὁποία καταπιέζει τήν ἀνθρώπινη ἐλευθερία. Ἀντίθετα ἐλευθερώνει τόν ἄνθρωπο ἀπό τούς περιορισμούς τῆς ἁμαρτίας¹² καί γίνεται ἕνα «πάσχα-πέρασμα» στήν ὄντως ζωή. Μιά διάπλατα ἀνοικτή θύρα, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ στήν ἀλήθεια¹³ τῆς ἀνόθευτης καί ἀγνῆς ἀνθρωπίνης φύσης.

Ἔτσι αὐτό πού κάνει ἕνα ἐκκλησιαστικό γάμο νά διαφέρει ἀπό ὁποιοδήποτε ἄλλο εἶναι ὅτι ὁ ἄνδρας καί ἡ γυναίκα πού ἐνώνονται μέ αὐτόν «εἰς σάρκα μίαν¹⁴» εἶναι ἤδη μέ τό βάπτισμά τους μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καί ἡ γαμική τους ἔνωση ἐπικυρώνεται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα πού κατοικεῖ μέσα τους μέ τό Χρῖσμα πού ἔχουν λάβει, ἐνῶ ἡ ἀπό κοινού μετοχή τους στή θεία Εὐχαριστία βεβαιώνει ὅτι ἀποτελοῦν μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ¹⁵. Μόνο μιά τέτοια ἀντίληψη γιά τόν ἐκκλησιαστικό γάμο, δηλαδή ὡς οὐσιαστικοῦ μέρους τοῦ μυστηρίου, τοῦ ὁποίου πλήρωση καί ἐκπλήρωση εἶναι ἡ Εὐχαριστία¹⁶, μπορεῖ νά βοηθήσει νά ἐξαλειφθοῦν πολλές συγχύσεις καί παρανοήσεις πού σχετίζονται μέ τό γάμο στή σύγχρονη μας ὀρθόδοξη ποιμαντική πράξη.

Ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο ἐπέμεινα τόσο πολύ στή διατύπωση τῆς θέσης τοῦ Γάμου ὡς μυστηρίου τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ εἶναι γιά νά τονισθεῖ ὁ μυστηριακός του χαρακτήρας μακριά ἀπό κάθε χρησιμοθηρική κρατική ἢ ἐκκλησιαστική ἐπιδίωξη καί προοπτική. Καί ἐξηγοῦμαι:

Ἀπό τόν ἕκτο μέχρι τόν ἕνατο αἰῶνα ἡ βυζαντινή αὐτοκρατορική νομοθεσία εἶχε τήν τάση νά παραχωρεῖ στήν Ἐκκλησία ἕνα σταθερά

¹² Ἰω. 1, 12-13: «ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τό ὄνομα αὐτοῦ. Οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδέ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδέ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν»

¹³ Ἰω. 16, 13: «τό Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὀδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τήν ἀλήθειαν»

¹⁴ Ἐφ. 5, 31

¹⁵ Γιά τή σχέση ανάμεσα στο γάμο καί τήν Εὐχαριστία γίνεται νύξη στήν εὐαγγελική διήγηση τοῦ γάμου τῆς Κανᾶ (Ἰω. 2, 1-11), ἡ ὁποία ἄλλωστε καθιερώθηκε ἀπό τήν Ἐκκλησία νά ἀπαγγέλλεται ὡς εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα στή σύγχρονη ἀκολουθία τοῦ γάμου.

¹⁶ Κατά τόν ἅγιο Νικόλαο τόν Καβάσιλα, τό μεγάλο ὀρθόδοξο θεολόγο τοῦ 14^{ου} αἰῶνα, ὅλα τά μυστήρια πού ἐνεργοῦνται στόν ἄνθρωπο χωριστά, βρίσκουν τήν πλήρωση καί τήν ὀλοκλήρωσή τους στή Θεία Εὐχαριστία. Βλ. τό ἔργο του Περί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, PG 150, 585 καί Νέλλα Παν., Ζῶον θεοῦμενον, Ἐποπτεία, Ἀθήνα 1979, τό κεφάλαιο «Ἡ ἐν Χριστῷ πνευματική ζωή τοῦ ἀνθρώπου»

αυξανόμενο έλεγχο έγκυρότητας τών συναπτομένων γάμων¹⁷, χωρίς όμως μέχρι τότε να τολμήσει να επιβάλει την Ακολουθία του Στεφανώματος¹⁸ ως υποχρεωτικό νόμο δεσμευτικό για τους συνάπτοντας γάμο. Τό αποφασιστικό και όριστικό βήμα προς την κατεύθυνση αυτή πραγματοποιήθηκε από την κρατική έξουσία στην αρχή του δεκάτου αιώνα με την έκδοση από τον Λέοντα ΣΤ' τον Σοφό της 89^{ης} Νεαράς του¹⁹, όπου σημειώνεται ότι αν κάποιος γάμος δεν εύλογεϊτο από τους λειτουργούς της Έκκλησίας «δεν θα λογίζεται έγκυρος γάμος», αλλά μια παράνομη παλλακεία²⁰. Αυτή ή νομοθετική αλλαγή μετέβαλε εκ θεμελίων, αν όχι τό νόημα του εκκλησιαστικού γάμου, τουλάχιστον τον τρόπο κατανόησής του από τή συντριπτική πλειοψηφία τών πιστών, πράγμα που ισχύει μέχρι τις μέρες μας.

Παρόλη τή στενή σχέση που είχε δημιουργηθεί ανάμεσα στην Έκκλησία και την Πολιτεία κατά τή διάρκεια του ένατου αιώνα σε όλα τά χριστιανικά κράτη ή νομοθετική αυτή ρύθμιση επέβαλε μια μεγάλη αλλαγή στις σχέσεις τους, επειδή ή Έκκλησία ανέλαμβανε τό βαρύ φορτίο του καθορισμού της νομικής κατοχύρωσης όλων ανεξαρχήτως τών γάμων, ακόμη και αυτών που βρίσκονταν σε πλήρη αντίθεση με τις εκκλησιαστικές θέσεις και απόψεις²¹.

Βέβαια ή καινούργια κατάσταση έφερε σε πλεονεκτική θέση την Έκκλησία, επειδή της εξασφάλισε μια υπεροχική δυνατότητα επίβλεψης²²

¹⁷ Πρβλ τήν 64^η Νεαρά του αυτοκράτορα Ιουστινιανού. Αργότερα ό άγιος Φώτιος θα σημειώσει ότι: «ό γάμος λαμβάνει νομική υπόσταση με μια εύλογία ή με τήν εύχή κατά τήν Ακολουθία του Στεφανώματος ή με τή σύναψη ενός συμφωνητικού ή συμβολαίου» Έπαναγωγή, XVI, 1

¹⁸ Η Ακολουθία αυτή μαρτυρείται από τον 4^ο αιώνα ως τελετή στέψης. Σε έπιστολή του άγιου Θεοδώρου Στουδίτου (+826) υπάρχει ή γνωστή τρίτη κατά σειρά εύχή της σημερινής ακολουθίας του γάμου: «Κύριε εξαπόστειλον τήν χείρα Σου έξ άγιου κατοικητηρίου σου και άρμωσον τον δούλον σου και τήν δούλην σου ...» Έπιστολαί I, 22, PG 99, 973. Πάντως ή εμφάνιση και παρουσία της Ακολουθίας του Στεφανώματος δεν σημαίνει ότι ή τέλεσή της απαιτείτο όπωσδήποτε ως προϋπόθεση για όλους τους χριστιανούς που παντρεύονταν μέχρι τήν εποχή εκείνη.

¹⁹ Η έκδοση της Νεαράς αυτής συμπίπτει με τήν εμφάνιση της τέλεσης της Ακολουθίας του Στεφανώματος χωριστά από τή Θεία Λειτουργία

²⁰ Βλ. Dain A., Les Nouvelles de Leon VI, le Sage, Παρίσι 1944, σσ. 294-297, όπου παρατίθεται τό αρχαίο ελληνικό κείμενο με τή γαλλική του μετάφραση. Μετάφρασή του στά νέα ελληνικά υπάρχει στό I. Μέγεντορφ, Ο Ορθόδοξος Γάμος, ... σσ. 250-251

²¹ Πρίν από τή Νεαρά αυτή ένας πολίτης της αυτοκρατορίας μπορούσε να συνάψει ένα μη αποδεκτό από τήν Έκκλησία γάμο, λχ δεύτερο, τρίτο, μεικό, που όμως θεωρούνταν νόμιμο από τήν κρατική έξουσία. Αν ό πολίτης ήταν χριστιανός ή πράξη του αυτή επέσυρε ανάλογο επιτίμιο από τους εκκλησιαστικούς κανόνες. Παρ' όλες όμως τις εκκλησιαστικές ποινές, αυτός ό χριστιανός πολίτης εξακολουθούσε να διατηρεί στό άκέραιο τά δικαιωπρακτικά του δικαιώματα που απέρρεαν από τους κρατικούς νόμους.

²² Κάτι που πιδίωξε ή Δυτική ήκκλησία και τό πέτυχε ήνάμισυ αιώνα αργότερα με τή Γρηγοριανή ή Κλουνιακή (πό τό μοναστήρι το Cluny) Μεταρρύθμιση. Πρβλ Καλλιγέρη Α (πρωτοπρ.) Γάμος: ήπό τό Μυστήριο στό θεσμό, Μαϊστρος

τῆς ἠθικῆς κατάστασης πάνω σέ ὄλους τούς πολίτες καί ὄχι μόνο σέ ἐκείνους, πού ὡς πιστοί ἀνῆκαν οὕτως ἢ ἄλλως στό ποιμνιό της. Στήν πράξη ὅμως ὑποχρεωνόταν νά ἐκκοσμικεύσει τήν ποιμαντική της στάση, δηλαδή νά ἀπενεργοποιήσει τούς κανόνες, οἱ ὅποιοι σωφρονίζαν τούς παρανομοῦντες πιστούς καί τούς ὀδηγοῦσαν σέ ἔμπρακτη μετάνοια καί νά εὐλογεῖ γάμους, τούς ὁποίους ἡ ἴδια δέν ἐνέκρινε . Πῶς ἦταν δυνατόν πιά νά ἀρνηθεῖ π.χ. τήν ἐκκλησιαστική εὐλογία γιά τό νέο γάμο ἑνός χήρου, ὅταν αὐτή της ἡ ἀρνηση συνεπαγόταν στέρηση τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων γιά ἕνα ἢ δύο χρόνια; Τό χειρότερο πάντως δέν ἦταν μόνο ἡ εὐλογία τέτοιων γάμων, πού δέν ἐκπληροῦσαν τίς προϋποθέσεις της, ἀλλά τό ὅτι ὄφειλε καί νά τούς διαλύει, ἐκδίδοντας τά διαζύγια.

Σύντομα κάθε εἶδους συμβιβασμοί ἔγιναν πιά ἀναπόφευκτοι γιά τήν Ἐκκλησία. Τό τίμημα πού κλήθηκε νά πληρώσει γιά τήν ἀποδοχή τῆς νέας κοινωνικῆς εὐθύνης, πού τῆς ἐπέβαλε ἡ κρατική ἐξουσία, ἦταν ἀκριβό. Ἡ μέχρι τότε ξεκάθαρη σέ ὄλους θέση της ὅτι ὁ γάμος εἶναι μιᾶ μοναδική καί αἰώνια δέσμευση, ἡ ὁποία εἰκονίζει τήν ἔνωση τοῦ Νυμφίου Χριστοῦ μέ τή Νύμφη Ἐκκλησία, ἀπαλειφόταν τόσο ἀπό τήν ποιμαντική πρακτική τῆς Ἐκκλησίας, ὅσο καί ἀπό τή συνείδηση τῶν πιστῶν²³.

Ἡ κατάσταση περιπλέχθηκε ἀκόμη περισσότερο ὅταν ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός (1081-1118) μέ Νεαρά του καθιστοῦσε τήν Ἀκολουθία τοῦ Στεφανώματος - πού πλέον εἶχε καθιερωθεῖ ἀπό τήν Ἐκκλησία ὡς γαμήλια τελετή - μιᾶ νομική ἀπαίτηση καί γιά τόν γάμο τῶν σκλάβων²⁴, τούς ὁποίους ἐξαιροῦσε ἡ Νεαρά τοῦ Λέοντα. Χωρίς ἀμφιβολία, πάντως, καθιερώνοντας ἡ Ἐκκλησία μιᾶ Ἀκολουθία τοῦ Στεφανώματος, πού τελεῖτο ξεχωριστά ἀπό τήν Εὐχαριστία, δέν παρέδωσε στή λήθη τήν πεποίθησή της ὅτι ἀνάμεσα στόν ἐκκλησιαστικό γάμο καί τήν Εὐχαριστία ὑφίστατο πάντοτε μιᾶ ἀπόλυτα φυσική σύνδεση καί σχέση καί ὅτι ἡ Εὐχαριστία εἶναι ἡ πραγματική καί ἀληθινή σφραγίδα ἐγκυρότητας τοῦ γάμου²⁵. Στήν ἐποχή μας ἡ σύνδεση ἀνάμεσα στό γάμο καί τήν εὐχαριστία

²³ Ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας Λέοντας ὁ Στ', εἰσηγητής καί δημιουργός αὐτῆς τῆς Νεαρᾶς, ἄσκησε ἀργότερα πίεση στόν Πατριάρχη Νικόλαο Α' τόν Μυστικό νά εὐλογηθεῖ ὁ τέταρτος γάμος του μέ τή Ζωή Καρβονοψίνα τό 906. Ὁ Νικόλαος ἀρνήθηκε ἀλλά τήν ἄδεια τήν ἔλαβε ἀπό τόν Πάπα. Βλ. Diel Charles, *Figures Byzantines*, ἔκδ. δ', 1909, I, σσ. 181-215 καί σέ ἀγγλική μετάφραση Bell H., *Byzantine Portraits*, σσ. 172-205

²⁴ Μέχρι τότε τελοῦσαν τό γάμο τους κατά τή διάρκεια τῆς Εὐχαριστίας, χωρίς νά εἶναι ὑποχρεωμένοι νά ἐπιλέξουν τήν Ἀκολουθία τοῦ Στεφανώματος, πού πολλές φορές ἦταν ἀσύμφορη οἰκονομικά γιά τό πενιχρό τους βαλάντιο

²⁵ Γιά παράδειγμα, γάμοι πού εἶχαν τελεσθεῖ πρὶν ἀπό τό βάπτισμα τοῦ ζευγαριοῦ, δηλαδή χωρίς σύνδεση μέ τή Θεία Λειτουργία, στεροῦνταν ὅποιασδήποτε ἔννοιας μυστηρίου. Ἄν κάποιος, ἤδη παντρεμένος ἢ χωρισμένος, πού πρόσφατα βαπτίσθηκε χριστιανός, συναπτε δεύτερο γι' αὐτόν γάμο μέ μιᾶ χριστιανή, γιά τήν ὁποία αὐτός ὁ γάμος ἦταν ὁ πρῶτος, μπορούσε στή συνέχεια νά γίνει δεκτός ὡς ὑποψήφιος πρὸς χειροτονία ἱερέας, ἐπειδή, σύμφωνα μέ τόν 17^ο Αποστολικό Κανόνα, θεωρεῖτο ὅτι εἶχε παντρευθεῖ μόνο μιᾶ φορά

πρέπει πάλι νά ἀποκατασταθεῖ. Γιατί, σίγουρα, ἡ Ἐκκλησία δέν διαθέτει καλύτερο τρόπο γιά νά ἀποκαλύψει στά μέλη της τό ἀληθινό μυστηριακό νόημα τῆς πράξης πού τέλεσαν²⁶.

Β'

Νομίζω ὅτι ἀφοῦ διατυπώθηκε ἡ θεολογία τοῦ μυστηρίου τοῦ Γάμου σέ ἀντιπαράθεση μέ ὅσα λέγονται κατά καιροῦς καί περιβάλλονται μέ ἓνα ἐκκλησιαστικό ἔνδυμα, ἔχουμε μιά βάση, ὥστε νά προχωρήσουμε σέ ἐπόμενα βήματα πού ἀποσκοποῦν σέ πρακτικές ποιμαντικές λύσεις στήν προετοιμασία τῶν χριστιανῶν γιά τό μυστήριο τοῦ γάμου.

Ἡ προετοιμασία αὐτή μπορεῖ νά γίνεῖ μέ πολλούς τρόπους:

1) Ἡ βίωση τῆς συζυγίας ὡς μυστηρίου, πού ἀποτελεῖ δρόμο πρός τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι στήν πράξη ὁ θεμέλιος λίθος πάνω στόν ὁποῖο βασιζέται ἡ ἀνάπτυξη τῆς ζωῆς τῶν συζύγων καί τῶν παιδιῶν τους. Στό πλαίσιο αὐτό ἡ ἐπικοινωνία τοῦ ποιμένα μέ τούς μελλονύμφους, ἂν δέν ἐξαντληθεῖ στήν ἐκδοση ἀδείας γάμου, πού ἔχει καταστήσει μιά ἀνούσια γιά ὅλους τούς ἐμπλεκόμενους γραφειοκρατική λειτουργία, μπορεῖ νά γίνεῖ ἐξαιρετικά γόνιμη. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος διψᾷ γιά τή νοσηματοδότηση τῆς ζωῆς του, εἰδικώτερα τοῦ γάμου του καί τῶν σχέσεων του γενικώτερα.

Ἡ πραγματικότητα μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ μελλονύμφοι στήν συντριπτική τους πλειοψηφία περιορίζουν τήν προετοιμασία τοῦ γάμου τους στό ἐπίπεδο τοῦ κοινωνικοῦ γεγονότος, ὑποτιμώντας ἢ ἀγνοώντας τήν ἔννοια καί τίς διαστάσεις τοῦ Γάμου ὡς Μυστηρίου πού θεώνει τόν ἄνθρωπο. Παγιδεύονται στή διάρκεια τῆς προετοιμασίας τοῦ γάμου τους, πού μπορεῖ νά καλύψει μεγάλο χρονικό διάστημα μερικές φορές καί πέραν τοῦ ἔτους, στήν ἀντίληψη καί θεώρησή του πού προβάλλουν τά περιοδικά ποικίλης ὕλης ἢ καί τά εἰδικά γιά τόν γάμο μέ τίς διαφημίσεις καί τά ἄρθρα πού φιλοξενοῦν. « Στίς ἡμέρες μας αὐτοί πού ὑποδέχονται τούς νεονύμφους καί τούς κατευθύνουν εἶναι οἱ φωτογράφοι ἢ οἱ ἀνθοπῶλες, πού ἐπιμελοῦνται τό στολισμό τοῦ ναοῦ. Ὁ ἱερέας καί ἡ φωνή του χάνονται μέσα στήν ἄτακτη πορεία τῶν νεονύμφων καί τῶν προσκεκλημένων πρός τό κέντρο τοῦ ναοῦ καί τοῦ σολέα ... Ἴσως ἡ

²⁶ Βλ. στό Ἰ. Μέγεντορφ, Ὁ Ὁρθόδοξος Γάμος, ... τό κεφ. V Ὁ Γάμος ὡς ἀνεξάρτητη ἱεροτελεστία σσ. 63-77

κατάσταση έχει υπερβεί τά όρια του κοσμικού και νά άγγίζει τά όρια του βέβηλου».²⁷

Η αντίληψη και θεώρηση αυτή περιορίζει πολύ τόν όρίζοντα της προετοιμασίας του γάμου σέ «τεχνικές λεπτομέρειες», πού όμως πρέπει νά ρυθμισθοῦν, ώστε νά τελεσθεῖ «ό τέλειος γάμος». Εἶναι σπουδαῖο, επομένως, τό ζευγάρι νά αντιληφθεῖ και νά βιώσει τό Γάμο τους ως “Μυστήριο μέγα”, πού χρειάζεται τήν κατάλληλη πνευματική προετοιμασία.

Οί μελλονύμφοι εἶναι ἀναγκαῖο νά προκληθοῦν ἀπό τή διακριτική συμβουλευτική παρέμβαση του ἱερέα γιά νά ἐμβαθύνουν στόν ἑαυτό τους χωριστά, ἀλλά και νά προβληματισθοῦν γιά τήν ἐνότητά τους πρὸς τήν ὁποία καλοῦνται μέ τό γάμο τους. Μιά τέτοια πρόκληση ἴσως θά συμβεῖ γιά πρώτη φορά στή διαδρομή τῆς ζωῆς τους! Ἴσως γιά πρώτη φορά ἀντιμετωπίσουν τόν ὀρθόδοξο γάμο ὡς μυστήριο «ἀπελεύθερο ἀπό κάθε ἠθικιστική ὑποκρισία και κοινωνική ματαιοδοξία»²⁸ Ἐνα μυστήριο στό ὁποῖο «δέν κυριαρχεῖ ἡ τελετή ἀλλά ἀπαιτεῖται ἡ ποιότητα τῶν νυμφευομένων»²⁹

Εἶναι συχνό φαινόμενο οἱ μελλονύμφοι νά μή δίνουν ἔμφαση στήν ποιότητα τῶν σχέσεων και τῶν προσωπικοτήτων τους. Ὅμως «τα ουσιαστικά προβλήματα της σχέσης των δυο φύλων αρχίζουν μετά την έναρξη της κοινῆς ἐγγαμῆς ζωῆς»³⁰. Μποροῦν λοιπόν οἱ μελλονύμφοι νά προειδοποιηθοῦν γί' αὐτά, ὡστε νά βοηθηθοῦν στά πρῶτα βήματα τῆς συζυγίας τους και βέβαια ἀκόμα περισσότερο στή φάση τῆς μετάβασης ἀπό τή δυάδα τῆς συζυγίας στήν τριάδα πού προκύπτει μέ τόν ἐρχομό του πρώτου τους παιδιοῦ³¹. Ἡ προσαρμογή στή συζυγική ζωή θά δημιουργήσει ἀρκετές προστριβές ἀνάμεσα τους, ὡστε ἀρκετά συχνά νά θεωρεῖται ἀπό τόν ἕνα ἢ και τούς δυό συζύγους τό χρονικό αὐτό διάστημα ὡς ἀπομυθευτικό.

²⁷ Καλλιακμάνη Β. (πρωτοπρ.), Ἱερότητα και κοσμικότητα στήν τέλεση τῆς Ἀκολουθίας του Γάμου» στό *Γάμος στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία*, Πρακτικά Δ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου, Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς και Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 2004, σ. 35

²⁸ Καρδαμάκη Μ. (πρωτοπρ.), *Ἀγάπη και Γάμος*, Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1991, σσ. 76-79

²⁹ Καρδαμάκη Μ., ὅππ σ. 77

³⁰ Γιωσαφάτ Μ., *Ὁ Γάμος ὡς πηγή κατάθλιψης*» στό *Θεραπεία ζεύγους*, Καστανιώτης, Ἀθήνα 2008, σ. 9

³¹ Ὁ ἐρχομός του παιδιοῦ ἀνακοινώνεται στόν κληρικό μέ τό αἶτημα τῆς νέας μητέρας γιά τό σαραντισμό του. Στήν περίπτωση αὐτή ἡ προσέγγιση του ζευγαριοῦ ἀπό πολλούς ἀπό τούς ἱερεῖς μας εἶναι τόσο ψυχρή ὡστε οἱ γονεῖς νιώθουν σάν νά κάνουν τρισάγιο! Ἄγνωστοι μεταξύ ἀγνώστων. Ἄν εἶχαμε τή σωφροσύνη νά αντιληφθοῦμε λίγο τό ἄγχος τῆς μητέρας πού ἔχει γεννήσει τό πρῶτο της παιδί, θά προσέχαμε πολύ περισσότερο. Ἄν ἡ στάση μας αὐτή συνδυασθεῖ μέ τήν ἐπιλόχειο «κατάθλιψη» μποροῦμε εὐκολά νά καταλάβουμε ποιά ποιμαντική βαριά ἀμέλεια προκύπτει.

Ἡ συζυγία, στή πρώτη αὐτή φάση, ἐλάχιστα, φαίνεται νά μοιάζει μέ τόν πιθανό ἀρραβώνα πού προηγήθηκε ἢ ἀκόμα - ὄχι σπάνιο στίς μέρες μας - μέ τή λεγόμενη «ἐλεύθερη συμβίωση». Πάντως ἄν παραδεχτοῦμε ὅτι τό κοινό σημεῖο αὐτῶν τῶν χρονικῶν στιγμῶν εἶναι ἡ ἀγάπη³², τότε αὐτή μπορεῖ νά ἀποτελέσει τό θεμέλιο πού πρέπει νά ἀξιοποιηθεῖ ἀπό τόν ποιμένα καί νά τροφοδοτηθεῖ ἀπό τήν Ἐκκλησία.

2) Ἐνας ἄλλος τρόπος προετοιμασίας – πού θά πρέπει νά ἀπασχολήσει σοβαρά τούς ποιμαντικούς προβληματισμούς μας καί ἀνήκει στό τομέα πρόληψη - εἶναι ἡ κατήχηση, ἡ ὁποία σήμερα στήν πράξη τελεῖ ὑπό ἐξαφάνιση ἐξαιτίας τῆς ἀδιαφορίας μας. Παρόλες τίς φιλότιμες προσπάθειες πού κάποιιοι ἀπό τούς ἱερεῖς μας θά καταβάλλουν κατά τήν ἔκδοση τῆς ἄδειας γάμου τῶν μελλονύμφων, εἶναι παράλογο νά πιστεύουμε ὅτι ἕνας ἐνήλικας π.χ. τῶν τριάντα χρόνων μέ μιά διαδρομή σέ ποικίλους χώρους καί ἰδεολογίες, θά ἀλλάξει ἀπόψεις γιά τόν ἑαυτό του, τό ἄλλο φύλο, τήν ἔννοια τῶν σχέσεων καί τοῦ ἔρωτα, τῆς οἰκογένειας καί τοῦ γάμου, ὅταν, ἴσως γιά πρώτη φορά, συναντήσῃ ἕνα ἱερέα, ὁ ὁποῖος θά ἔχει διάθεση καί χρόνο νά μιλήσῃ γιά ὅλα αὐτά τά ζητήματα καί θάναί ἀνοικτός στό διάλογο γιά ἀπαντήσεις σέ ἐνδεχόμενες ἐρωτήσεις. Ἡ συμβολή στό σημεῖο αὐτό τόσο τῶν Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν Θείας Λατρείας καί Ποιμαντικοῦ Ἔργου καί Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως καί Ἐπιμορφώσεως τοῦ Ἐφημεριακοῦ Κλήρου, τῆς Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Γάμου, Οἰκογένειας, Προστασίας Παιδιοῦ καί Δημογραφικοῦ Προβλήματος ὅσο καί τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς καί Νεότητος³³ ἦταν, εἶναι καί θά εἶναι σημαντική.

Χρειαζόμαστε προγράμματα μελλονύμφων πού δέν θά ἔχουν «σχολικό» χαρακτήρα μάθησης, ἀλλά κύκλους συναντήσεων διαλόγου καί ἐπικοινωνίας τῶν ζευγαριῶν μέ τούς ἱερεῖς ἢ καί μέ εἰδικούς, ὅπου αὐτό εἶναι δυνατόν ἢ ἐπιβάλλεται ἀπό τίς ἀνάγκες τῆς κατήχησης. Αὐτά τά προγράμματα θά πρέπει νά καλύπτουν τρεῖς ἄξονες: α) θεολογία τοῦ Γάμου, β) τελετουργική καί συμβολική γλώσσα τῆς ἀκολουθίας τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου καί γ) πνευματικές κατευθύνσεις καί ἀσκητική τῶν συζύγων μέσα στό γάμο³⁴.

³² Ὅποια καί ἄν εἶναι ἡ νοηματοδότηση τῆς ἔννοιας ἀπό τούς ἀνθρώπους

³³ Εὐκόλα τοῦτο γίνεται κατανοητό ἀπό τά πρακτικά τῶν ἡμερίδων καί τῶν ἐπιστημονικῶν συσκέψεων πού αὐτές οἱ ἐπιτροπές ἔχουν κατά καιροῦς διοργανώσει.

³⁴ Πορίσματα στό Γάμος καί οἰκογένεια, Διαπιστώσεις καί προοπτικές, Πρακτικά τῆς β' Διεπιστημονικῆς συσκέψεως, Διορθόδοξον Κέντρον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Πεντέλη, 5-6 Νοεμβρίου 2004, Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 2008, σ. 218, ὅπου μάλιστα διατυπώνεται καί ἡ πρόταση ἡ παρακολούθηση τους νά εἶναι ὑποχρεωτική προκειμένου νά ἐκδοθεῖ ἡ ἄδεια γάμου

Έπομένως όλη αυτή ή προβληματική για τήν κατήχηση είναι ένας επιπλέον λόγος για να αναλογισθούμε σοβαρά τόν ποιμαντικό σχεδιασμό γενικά τής κατήχησης ανεξάρτητα από τήν ήλικία τών κατηχουμένων.

3) Όλα αυτά μπορούν να λάβουν σάρκα και όστᾱ μόνο με εύαισθητοποιημένους και παραλλήλως κατάλληλα εκπαιδευμένους ιερείς, οί όποίοι θά μπορούν να έργασθουν δημιουργώντας ομάδες διαλόγου παιδιών, έφήβων και ένηλίκων, καθώς επίσης και δομές συμπαράστασης τών νέων κυρίως οικογενειών. Πρέπει μέσα στά όρια τής ένορίας ή ποιμαντική του γάμου και τής οικογένειας να μήν είναι αποκεκομμένη από τήν ποιμαντική τής νεότητας. Άς πρωτοτυπήσουμε λιγάκι και άς προλάβουμε τή κρατική μέριμνα με μιά μορφή διαφυλικής άγωγής και κατήχησης για παιδιά και έφήβους. Θεωρείται χρήσιμο να ύπάρχει στίς ένορίες «συνεργασία τών ποιμένων και τών γονέων με ειδικούς έπιστήμονες, θεολόγους και μή, έτσι ώστε να δημιουργηθούν κέντρα ένημέρωσης τών νέων για θέματα του γάμου και τής σεξουαλικής άγωγής τών παιδιών»³⁵.

4) Πολλά μπορεί να προσφέρει και τό κυριακάτικο κυρίως κήρυγμά μας³⁶, έφόσον βέβαια καλλιεργεί θεολογικά κριτήρια στους πιστούς τών ένοριών. Όλα όσα αναφέρθηκαν πίο πάνω δείχνουν τίς τάσεις τίς σύγχρονης κοινωνίας για τίς οικογενειακές σχέσεις και τούς ρόλους τών μελών της. Γίνεται λοιπόν φανερό ότι ή ποιμαντική τής Έκκλησίας έκφραζομένη και στό κηρυγματικό της λόγο δέν πρέπει να στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο στά στερεότυπα άλλων έποχών. Μέ τήν πνοή του Αγίου Πνεύματος πού δρᾱ στήν Έκκλησία όφείλει ό κηρυγματικός λόγος να προσαρμοσθεϊ στά νέα δεδομένα και να προβληματισθεϊ για να άπαντήσεϊ στίς πιεστικές ποιμαντικές άνάγκες και να συμβάλει θετικά τόσο στήν πρόληψη όσο και στήν θεραπεία τών οικογενειακών σχέσεων και προβλημάτων³⁷. Άς γραφεϊ ένα εύσύνοπτο τεύχος³⁸ ή μιά ποιμαντική έπιστολή, πού να περιέχει με σαφήνεια τίς ύποχρεώσεις τών

³⁵ Πορίσματα στό *Γάμος και οικογένεια*, Διαπιστώσεις και προοπτικές, όππ

³⁶ Πολύ μεγάλη προσοχή χρειάζεται και στό κήρυγμα πού αρκετές φορές έκφωνείται στό τέλος τής ιερολόγησης του μυστηρίου. Δυστυχώς λέγονται πολλά άκομψα, άκαιρα και κάποτε άκόμη και εκτός τής πίστης μας άπόψεις.

³⁷ Καλλιακμάνη Β. (πρωτοπρ.), *Γάμος και οικογένεια στό Γάμος και οικογένεια*, Διαπιστώσεις και προοπτικές, σ. 192

³⁸ Μιά άξιοπρόσεκτη σχετική έκδοση είναι ένα μικρό όδοιπορικό στό μυστήριο του γάμου – μόλις 70 σελίδες μικρού στενόμακρου σχήματος – του Αγνάντου Ν, Σάρκα μιά, Άκρίτας. Στο άνω μέρος κάθε σελίδας ρέει τό άρχαίο κείμενο τής Άκολουθίας του γάμου, όπως αυτό τελείται σήμερα, με άπόδοση στα νέα έλληνικά τών δυσκολότερων λέξεων και φράσεών της εντός παρενθέσεως, ενῶ στό υπόλοιπο μισό καταγράφεται μιά θεολογική προσέγγιση και έρμηνεία τόσο του περιεχομένου, όσο και του τελετουργικού του μυστηρίου με τή μορφή μιάς μικρής ιστορίας

μελλονύμφων και να τους χαρίζεται ως ευλογία από τις οικείες Μητροπόλεις μαζί με την άδεια του γάμου³⁹.

5) Σημαντική συμβολή στην προετοιμασία των μελλονύμφων είναι και η επιμόρφωση των κληρικών μας για να είναι σε θέση να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν όλα τα προηγούμενα. Πρόσφατα τόσο στην Ίερά Αρχιεπισκοπή όσο και σε κάποιες Μητροπόλεις λειτουργούν προγράμματα επιμόρφωσης των κληρικών σε θέματα ψυχικής υγείας, έξομολόγησης, κηρύγματος, ποιμαντικής των ποιμένων, ποιμαντικής των πιστών και ανάλογα με τις υπάρχουσες ανάγκες ειδικότερα σεμινάρια για την ποιμαντική διακονία στα νοσοκομεία και τις φυλακές. Αλλά και σε όσες Μητροπόλεις δεν είναι εύκολο να δημιουργηθούν και να λειτουργήσουν τέτοια προγράμματα, θά αξιζε τον κόπο οι επιχώριοι Σεβασμιώτατοι Μητροπολίτες να συνεργασθούν για την επιμόρφωση των κληρικών της επαρχίας τους με όμορους τους Μητροπολίτες που έχουν αναπτύξει ανάλογα προγράμματα.

6) Άς προσεχθεί ιδιαίτερα η τέλεση των ακολουθιών των Μυστηρίων του Γάμου και της Βαπτίσεως, αλλά και του αριθμού που πρέπει να τελούνται σε κάθε Ίερό Ναό, ώστε να μειωθεί στο ελάχιστο ο άπρόσωπος χαρακτήρας που επιβάλλεται, όταν τελούνται πολλά μαζί, αλλά και ο κορεσμός της συνήθειας αυτών που τα τελούν, δηλαδή των ιερέων, και να μειωθούν όσα προβλήματα πηγάζουν από την πίεση που υφίστανται οι ιερείς από τους πιστούς. Και στο σημείο αυτό πάλι το παράδοξο προβάλλει μπροστά μας. Ένω καταγγέλλουμε την έκκοσμίκευση, την ανεχόμαστε με την έγκληματική μας αδιαφορία στη διάρκεια της τέλεσής τους.

Τελειώνοντας την παρούσα εισήγηση θά ήθελα να υπογραμμίσω ότι αν όλα τα πιο πάνω πρέπει να εφαρμοσθούν στους πιστούς αδήριτη προβάλλει η ανάγκη να τα έχουν ήδη έγκολπωθει και εφαρμόσει οι ποιμαίνοντες κληρικοί και ιδιαίτερα οι έγγαμοι. Στις μέρες μας σε κάποιες Μητροπόλεις υπάρχει αριθμός κληρικών που έχουν χωρίσει. Γνωρίζουμε κληρικούς που παντρεύτηκαν δίχως καν να γνωρίζονται με τη σύντροφό τους. Αμέσως μετά να χειροτονούνται. Σε κάποιες από τις περιπτώσεις

³⁹ Καρακόλη Κ., Συζυγία και Τεκνογονία, Έρωτήματα και άπορίες ενός λαϊκού μέλους της Έκκλησίας, στο Συζυγία και Τεκνογονία, Πρακτικά της α' Διεπιστημονικής συσκέψεως, 13-14 Δεκεμβρίου 2002, Κλάδος Έκδόσεων της Έπικοινωνιακής και Μορφωτικής Ύπηρεσίας της Έκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 2008, σ. 168

αυτές ή πρεσβυτέρα πριν από την χειροτονία ήταν ήδη έγκυος. Όλα αυτά τὰ σημαντικά και κομβικά γεγονότα – γάμος, τεκνοποιία, ίερωσύνη - γίνονται ταυτόχρονα, δίχως τήν ανάλογη απαιτούμενη προετοιμασία⁴⁰.

Δέν έλειψαν τὰ τελευταία χρόνια εκκλήσεις από διάφορους εκκλησιαστικούς κύκλους προς τίς κοπέλες εκκλησιαστικῶν και θεολογικῶν σχολῶν νά δεχθοῦν νά γίνουν πρεσβυτέρες. Οί μαθητές τῶν σχολῶν αὐτῶν ψάχνουν έναγωνίως κοπέλα για νά γίνει πρεσβυτέρα. Οὔτε μιά στιγμή δέν περνᾶ από τό μυαλό μας ή προοπτική ένας υποψήφιος για τήν ίερωσύνη νά αναζητήσει ἀπλά σύντροφο και στή διαδρομή τοῦ ἔγγαμου βίου τους, ἀφοῦ και οί δυό μαζί τό ἀποφασίσουν και εὐδοκήσει και ὁ Θεός νά γίνουν ίερατική οἰκογένεια.

Πιστεύω ὅτι ὡς συνοδικό σῶμα θά ὀφείλαμε περισσότερο νά ἀσχοληθοῦμε μέ τήν προετοιμασία για τήν ἔγγαμη ζωή τοῦ υποψήφιου ίερέα ἀλλά και για τήν ίερατική συζυγία και τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν μιᾶς ίερατικῆς οἰκογένειας, παρᾶ νά συζητήσουμε γενικά για τήν προετοιμασία τῶν πιστῶν μιά και οί σχετικές συνοδικές ἐπιτροπές ἔχουν κάνει σπουδαίο ἔργο στόν τομέα αὐτό μέ τίς ἡμερίδες και τὰ συνέδρια, οί ἐμπεριστατωμένες εισηγήσεις τῶν ὁποίων ἔχουν ἤδη δημοσιευθεῖ, και ἐπιτρέψτε μου νά πῶ, ὅτι σπουδαίο ἔργο ἔχουν κάνει και οί σχολές γονέων τῶν διαφόρων Ἱερῶν Μητροπόλεων, ὅταν φυσικά ἐκπληροῦν τήν ἀποστολή τῆς δημιουργίας τους.

Μακαριώτατε, Σεβασμιώτατοι,

Εὐχαριστῶ για τήν ὑπομονή Σας.

⁴⁰ Καραγιάννη Δ., Γονεῖς και σύντροφοι, στό *Συζυγία και Τεκνογονία*, σ. 191